

„РЪКОПИСНИТЕ УЧЕБНИЦИ НА ДОБРИ ЧИНТУЛОВ.

Издирил, проучил и подготвил за печат ДОЧО ЛЕКОВ“. С., БАН, 1987. 244 с.

Дочо Леков е от поколението филолози изследователи, направили първи стъпки в българското литературознание още като студенти. В кандидатската му дисертация, и особено в трудовете, издадени през 70-те години („Проблеми на българската белетристика през Възраждането“, 1970; „Васил Друмев — живот и творчество“, 1976; „Любен Каравелов“, 1977; „Райко Жинзифов — лит. - крит. очерк“, 1979) читателят улавя основната тема на неговото научно творчество — Българското възрождане. Обикновено се насочва към изследване на литературни явления и факти, които предишното поколение учени или не е „забелязало“, или ги е смятало за по-малко характерологични. Например епизодични са опитите „даскалската“ дейност на П. Р. Славейков, Илия Р. Блъсков или Хр. Ботев да се разглежда в контекста на многостранното им духовно наследство, да се „търси творецът в педагога и педагогът в поета, белетриста, драматурга или публициста“ (с. 7).

Специално за учебната книжнина и за приноса ѝ в изграждането на литературната култура през Възраждането проф. Дочо Леков пръв заговори в известната своя монография „Литература—общество—култура“ (1982). Тук върху документална основа той показва как редом с учебниците на Н. Рилски, Н. Бозвели, Ив. Богоров и Д. Войников, които са били обнародвани, през Възраждането битова и тъй нареченият ръкописен учебник, който в редица случаи е играл по-съществена роля от изданието.

В новата си книга „Ръкописните учебници на Добри Чинтулов“, ввеждайки в литературната историография непознат материал от Възраждането, Леков не просто обогатява творческата и човешката дейност на Добри Чинтулов, но публикуваното се превръща в история на познанието и самопознанието на българския народ в епохата преди Освобождението. Очарова ни непрестанното професионално усилие на учителя и педагога Добри Чинтулов от Сливен да въведе в тогавашното училище нови и по-съвършени учебници, да издигне новобългарската педагогическа мисъл.

Мнозина читатели още помият статията на проф. Леков „Нови страници от делото на твореца и педагога Добри Чинтулов“, поместена в „Литературна мисъл“, 1980, № 8, където за пръв път прочетохме за откритите от него „тетради“ на различни Чинтулови учебници — осем на брой — „Риторика“ (Введение в риториката), „Обща риторика“, „Сокращенна руска граматика“, „Превод от руски на български от Христоматия“ (ч. II), „Олендорф“ (ръководство за преподаване на френски език), „Алгебра“, „Тетрада за гласната музика“ (пеенка). В приложение накрая са дадени „заглавната страница на ръкописната риторика“, „заглавната страница на ръкописната руска граматика“ и др.

Както се вижда, по съвкупност изданието е литературоведческо, но в него са включени

Математика и учебник по музика, т. е. всичко, което на тоя етап е могло да бъде издирено. Това аз смятам за правилно.

Публикуваните новооткрити текстове се предхождат от неголям, насочващ увод „Ръкописните учебници на Добри Чинтулов и историята на тяхното откриване“, с. 7—28. Специалистът ще прочете любопитни факти, ще научи за личности и книги, които допълват общата картина на Българското възрождане. Не виждам необходимост да повтарям автора. Само ще подчертая проявената от него издирваческа страст и уважение към направеното от други.

Например проф. Леков установява, че втората Чинтулова риторика има за основа руската „Обща риторика“ от П. Кошанский (СПб, 1829). „Паралелът между оригинала и неговата преправка — продължава Леков — дава възможност да се проследи работата на поета като съставител на учебник, съобразен със задачите на българското училище, с културата, интересите и възможностите на българските ученици. И да се поставят и изяснят някои въпроси за „текста подложка“ и за неговата българска преработка, тъй като по аналогичен начин поетът подхожда в повечето от ръкописните си ръководства“ (к. м., Х. Д., с. 15).

Като русет смятам да се спра по-подробно на двете „тетради“ — „Сокращенна руска граматика“ и „Превод от руски на български от Христоматия“ (ч. I и ч. II).

Досега се знаеше, че Чинтулов е преподавал руски език в Сливенското и Ямболското училище по свои ръкописни „записки“. Издирените от проф. Леков тетради от архива на Петко С. Вълнаров (Окръжен архив в Разград) не само потвърждават това знание, но те дават основание да се мисли, че тия тетради са в пряка зависимост както с други учебни ръководства на поета, а заедно с това са и документ за преводаческата му практика.

„Проучванията на ръкописния учебник — заключава проф. Леков — ни карат да предполагаме, че сме попаднали не на компилативно ръководство, съставено от Чинтулов, а на точен препис на някоя руска граматика, по която е преподавал поетът“ (с. 19). Има се предвид „Сокращенна руска граматика“, чито автор е известният руски славист, акад. Александър Востоков (1781—1864), издавана многократно в Русия и особено популярна през 40—70-те години на XIX в. Вероятно Чинтулов е разполагал с изданието от 1848 г.

Какво съдържа запазените препис от Вълнаров? В първата част са разгледани азбуката, гласните и съгласните, различните видове съществителни, прилагателните, местоименията. Следват таблици за склонение на съществителните и прилагателните имена и т. н. По-голям интерес представят две други тетради от архива на Петко С. Вълнаров. В първата четем разказчетата на руски език, а във втората тия разказчета са преведени на говоримия българ-

ски език. Ето заглавията: „Женският избор“, „Канарейка“ (в текста погрешно „Каранейка“, с. 20), „Мудрий наставник“, „Персики“, „Жизнь и смърт“, „Олтарь для жертвы“, „Соя и смърт“, „Червячок“. Една немаловажна подробност, установена от проф. Леков: „За разлика от останалите ръководни учебници на Чинтулов съставената от него руска христоматия не е преписвана изцяло от учениците му. В началото на учебната година той им предоставя само нейната първа част, т. е. руския текст на разказчетата, които те преписват. Преводът на тези разказчета, както личи от поправките в българския текст, е осъществен по-късно — в часовете по руски език. В зависимост от това разглеждането им трябва да бъде съобразено със задачите, които в конкретния случай си поставя Чинтулов не само като творец, но преди всичко като педагог“ (к. м., Х. Д., с. 20).

Тая бележка е от принципен характер. Авторът предпазва от увлечения всеки историк на българския или руския език, който тепърва и подробно ще изучава издирените текстове.

Друг, не по-малко важен извод на публикатора: чрез подбора на разказчетата Чинтулов директно насочва своите питомци към определени битови, нравствени и социални въпроси на деня; съзнателно се старае с усвояването на

чуждия език те да формират у себе си нови, напредничави представи за обществен морал и етика. „Контактът с живото руско слово му дава повод да говори с увлечение за велики руски писатели и творби, да приобщава възпитаниците си към богатата славянска литература и култура“, обобщава Леков (с. 21).

И така — макар да става въпрос за издирени неизвестни (но предполагаеми) ръководни учебници на Добри Чинтулов, преписвани на ръка от неговите ученици, макар тия учебници помагала да имат компилативен характер, тяхната находка е с изключително значение. Пред съвременния читател се възправя един нов и непознат Чинтулов — вещ педагог, ерудирани литератор, преводач от руски и френски, и най-главното — наш пръв теоретик на новобългарския художествен превод.

Текстовете на Чинтуловите учебници, издирени, проучени и подготвени за печат (последното е свършено отлично), правят труда твърде ценен. Към него несъмнено ще прогледат ръка мнзина други учени — лингвисти, педагози, математици, в това число и историците на българското училищно пееие. А това също е доказателство за собствения лик на проф. Дочо Леков като културолог.

Христо Дудевски

Хроника

ПЪРВА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО ИСТОРИЧЕСКА ПОЕТИКА

За историческа поетика у нас се заговори още преди повече от десет години, когато в центъра на литературоведските дискусии стоеше проблемът за методологическата и практическата подготовка на новата многотомна история на литературата. И още тук, в това наглед странично обстоятелство, откриваме цял един комплекс от проблеми, които като че ли многократно надхвърлят собствените граници на историческата поетика като литературоведска дисциплина. Преди всичко това е въпросът за методологията на литературната история. Все още са живи в съзнанието ни споровете отпреди петнадесетина години за това, какво трябва да представлява новата литературна история, споровете и противоречията, които обаче бяха единодушни в едно — новата литературна история трябва да има своя концепция не само по отношение на материала, който обхваща, но и за начина, по който ще го анализира, организира и тълкува. Преодоляването на „външния“ подход, който изследваше

преди всичко обстоятелствата около възникването и битоването на литературните произведения, не можеше да намери своята алтернатива в един предимно иманентен подход, защото плюсовете и минусите на иманентизма вече бяха ясни и литературознанието търсеше свой собствен начин да разгледа литературното развитие като своеобразен, притежаващ своя логика, мяра и вътрешни закономерности процес, но обусловен и ситуиран в общото общество, културно и духовно развитие на нацията. Задача, която, както показаха тогавашните спорове, никак не беше лесна за разрешаване. (Изпреварвайки хода на събитията, ще кажа, че и днес не е по-лесна.) В тази атмосфера се заговори отново за „историческа поетика“ — понятие, заимствувано от Веселовски, с което литературознанието се стремеше да назове онези свои занимания, които водеха към проследяването на същностни процеси в развитието на литературата като строеж, изказ и въздействие, които процеси дото-